Biografie Instituut

Jaarverslag 2004 - 2005

Giorgio Vasari

RuG

Jaarverslag I, 1 september 2004 - 31 augustus 2005

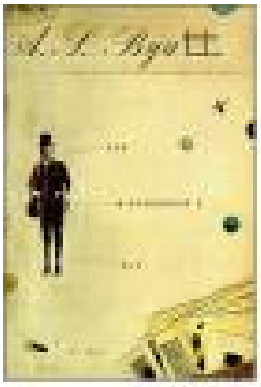

Inhoudsopgave

Inleiding **4**

Biografie Instituut

1.1 Medewerkers **5**
1.2 Promovendi **5**
1.3 Adviescommissies **5**
1.4 Financiën **5**
1.5 Website **6**
1.6 Materiaal **6**

Projecten

2.1 Biografieën **7**
2.2 Aspirant-biografen **7**
2.3 Congressen **8**
2.4 Congresbundels **8**
2.5 Tweede leven **9**
2.6 Redacteurschappen en adviescommissies **9**
2.7 Publicaties **10**

Onderwijs en samenwerkingsverbanden

3.1 Externe samenwerking: lezingen **12**
3.2 Overige externe samenwerkingsverbanden **12**
3.3 Begeleiding studenten **12**
3.4 Interviewproject **12**
3.5 Digitaliseringsplan **13**

Publiciteit **14**

Bijlagen **15**

Inleiding

Per 1 september 2004 is aan de Rijksuniversiteit Groningen het Biografie Instituut gevestigd. Dit jaarverslag biedt een overzicht van de voornaamste activiteiten, ontwikkelingen en werkzaamheden van het Biografie Instituut in zijn eerste jaar.

Het Biografie Instituut is verbonden aan de Letterenfaculteit. De vestiging van het instituut werd financieel mede mogelijk gemaakt door de Stichting Democratie en Media. Het Biografie Instituut voert een strikt autonoom beleid.

De doelstellingen van het Biografie Instituut zijn:

- infrastructuur en inhoudelijke ondersteuning bieden aan promovendi die biografisch onderzoek doen
- het stimuleren en ontwikkelen van theorievorming rondom het fenomeen biografie als wetenschappelijk genre.

Behalve promovendi begeleidt het Biografie Instituut ook studenten, die binnen het onderzoeksdomein van het instituut een afstudeerscriptie schrijven of een onderzoekscollege volgen. Zo is in de zomer van 2005 voorbereidend werk gedaan ten behoeve van een onderzoek naar invloeden van theoretische literatuur over biografieën op gepubliceerde Nederlandse biografieën. Dit onderzoek zal uitmonden in een doctoraalscriptie.

In het kader van de theorievorming rondom de biografie stelt het Biografie Instituut zich ten doel wetenschappelijke congressen en symposia te organiseren, en streeft het de uitgave na van biografieën, congresbundels en wetenschappelijke artikelen.

Binnen het thema *Journalistiek, uitgeverij en sociaal-democratie* doen medewerkers van het instituut de komende jaren onderzoek op diverse niveaus: naar bronnen, naar narratieve vormen en naar sociaal-culturele context. Daarnaast worden andere thema's geëxploreerd.

Het eerste jaar van het Biografie Instituut telde enkele vruchtvolle activiteiten. Zo organiseerde het instituut in maart en mei 2005 twee drukbezochte congressen, zijn er twee aansluitende congresbundels in productie genomen, alsmede de nieuwe reeks *Tweede leven*. Onder redactie van het instituut verschijnen biografieën, afwisselend uit Nederland en daarbuiten, met een voorbeeldfunctie. Voorts werd voorbereidend werk gedaan ten behoeve van een congres dat in het tweede jaar van het Biografie Instituut zal plaatsvinden, in september 2005. Ook is een promovendus geworven voor de biografie van Loe de Jong, werd een interviewproject met drs. Wim van Norden opgezet, en zijn regelingen getroffen met betrekking tot enkele buitenpromovendi.

Tenslotte verscheen in november 2004 de biografie van Jan Campert door Hans Renders, directeur van het instituut.

Biografie Instituut

1.1 Medewerkers

De dagelijkse leiding van het Biografie Instituut is in handen van directeur dr. Hans Renders (0,5 fte). Van 1 september 2004 tot en met 31 augustus 2005 werd Carien Gibcus MA aangesteld als medewerker (0,2 fte). Zij is belast met de dagelijkse, praktische coördinatie van het instituut. Drs. Boudewijn Smits is als promovendus aan het instituut verbonden (0,9fte).

1.2 Promovendi en interviewproject

In 2004 werd een promovendus aangesteld die de biografie van Loe de Jong gaat schrijven: Boudewijn Smits. Begeleidingscommissie: dr. J.W. Renders (RUG), prof. dr. H. Blom (NIOD/UvA) en prof. dr. P. Romijn (NIOD/UvA).

Onder auspiciën van het Biografie Instituut wordt een drietal buitenpromovendi begeleid: drs. Wim Hazeu hoopt op 10 november 2005 te promoveren op een biografie van Simon Vestdijk, promotor prof. dr. G.J. Dorleijn (RUG); drs. Bart Slijper bereidt momenteel onder begeleiding van prof. dr. G.J. Dorleijn en dr. Hans Renders een biografie voor van J.C. Bloem. Jeroen Corduwener schrijft een biografie van G.J. van Heuven Goedhart. Begeleidingscommissie: dr. J.W. Renders (RUG), prof. dr. D.F.J. Bosscher (RUG), dr. H. Langeveld (VU) en dr. J. Perry (UM).

1.3 Adviescommissies

Het Biografie Instituut wordt in zijn ontwikkeling bijgestaan door een interne en een externe adviescommissie. In de interne (RUG)adviescommissie hebben zitting: prof. dr. K. van Berkel, prof. dr. D.F.J. Bosscher, prof. dr. G.J. Dorleijn, prof. dr. M. Gosman, prof. dr. H.L.M. Hermans en prof. dr. H. te Velde. De exterene adviescommissie bestaat uit: drs. S.J. van Faassen (Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum), dr. A.J.C.M. Gabriëls (Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, *Biografisch Woordenboek van Nederland*), dr. K. Hilberdink (Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, biograaf van Paul Rodenko), dr. H.J. Langeveld (Vrije Universiteit Amsterdam), dr. D. van der Meulen (*Biografie Bulletin*, biograaf van Multatuli) en dr. J.F.M.M. Perry (Universiteit Maastricht).

1.4 Financiën

De totale inkomsten van het Biografie Instituut bedroegen in het academiejaar 2004-2005 € 38.487,77 plus €140.000. Deze externe financiële middelen werden geworven ten behoeve van de financiering van de personele kosten van het Biografie Instituut, alsmede ter bekostiging van congressen, symposia en colloquiumbundels.

Financiers waren het Archief en Documentatiecentrum Nederlandse Psychologie, de Stichting Democratie en Media, de Stichting Fonds voor de Letteren, de Gratama-Stichting, de Stichting Groninger Universiteitsfonds, de Stichting Nicolaas Muleriusfonds, het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, het Nederlands Instituut voor Psychologie, onderzoekschool OGWG van de RUG en boekhandel Scholtens Wristers.

De uitgaven van het Biografie Instituut bedroegen in bovengenoemd jaar € 28.373,50. Onder deze uitgaven vielen onder meer salariskosten, bureaukosten, reiskosten, evenals de gemaakte kosten voor de gehouden congressen en congrespublicaties. Het onderzoek van dataverzamelaar B. de Jong werd extern gefinancierd, evenals de biografieprojecten van J. Corduwener, B. Slijper en B. Smits. De financiering van het promotieproject Loe de Jong, €140.000, werd voor 50% gefinancierd door het NIOD en voor 50% door de onderzoekschool OGWG van de RUG. Het totale bedrag over vier jaar is gebutgetteerd ten gunste van de onderzoekschool.

1.5 Website

Het Biografie Instituut heeft een eigen website: www.rug.nl/BiografieInstituut. Op deze site is informatie te vinden over de doelstellingen en het onderzoeksterrein van het instituut. Ook over de projecten bevat de site een nieuwsrubriek die minstens een keer per maand wordt geactualiseerd. Voorts is er een uitgebreide lijst met biografiegerelateerde links aanwezig, en kan men via de site adresgegevens contact opnemen met het instituut. De website van het Biografie Instituut werd het meest bezocht van alle onderzoekssites van de Rijksuniversiteit Groningen: in het academiejaar 2004-2005 was 34,41% van alle bezoekers op zoek naar de site van het instituut, waar de tweede op de lijst onderzoeksinstituten 20,05 % haalde. Concreet komt dit neer op ruim 12.000 hits voor het Biografie Instituut in iets minder dan een jaar tijd.

1.6 Materiaal

Met externe gelden werd in 2005 voor €1250 professionele opname- en dataopslagapparatuur aangeschaft, die in bruikleen is gegeven van drs. Bas de Jong. De data worden digitaal opgeslagen en vervolgens uitgewerkt voor nader onderzoek.

Projecten

2.1 Biografieën

Een van de twee voornaamste doelstellingen van het Biografie Instituut, het begeleiden van biografen, kreeg in het academiejaar 2004-2005 zijn beslag door de begeleiding van Jeroen Corduwener (G.J. Van Heuven Goedhart), Bart Slijper (J.C. Bloem) en Boudewijn Smits (Loe de Jong).

2.2 Aspirant-biografen

Het Biografie Instituut blijkt een grote aantrekkingskracht te hebben op onderzoekers c.q. aspirant-biografen die zich als promovendus aanbieden. Gemiddeld meldden zich maandelijks drie aspirant-biografen. Sommige voorstellen worden direct afgewezen omdat ze niet stroken met de inhoudelijke doelstellingen van het instituut, of anderszins omdat er te weinig gronden zijn om gekwalificeerde begeleiding via het Biografie Instituut te mobiliseren of omdat het voorgestelde onderzoek zich richt op een periode waar het instituut zich niet op concentreert. Verzoeken om begeleiding van welke aard dan ook buiten het promotietraject werden niet in behandeling genomen. Wel werden, desgevraagd, adviezen gegeven aan reeds gepromoveerden die biografisch onderzoek doen.

De selectie van alle aspirant-biografen vond plaats op basis van een werkplan. Pas na goedkeuring van een dergelijk plan (de interne en externe adviseurs speelden een belangrijke rol in dit proces) werd voor elke kandidaat een begeleidingscommissie samengesteld. De intensiviteit van het selectieproces vormt een punt van zorg omdat de selectiewerkzaamheden een grote druk leggen op de formatiecapaciteit van het instituut. Desalniettemin heeft het Biografie Instituut veel tijd gestoken in initiatieven die moeten leiden tot promotieplaatsen, om op die wijze het eigen beleid van het instituut gestalte te kunnen geven. De promotieplaats ten behoeve van het project Loe de Jong is daar een succesvol voorbeeld van.

Onder begeleiding van het Biografie Instituut werd in het studiejaar 2004 – 2005 gewerkt aan werkplannen ten behoeve van de biografieën van Johan Frederik Ankersmit, J.C. Bloem, Frans Erens, Henk Feldmeijer, G.J. van Heuven Goedhart, Loe de Jong, Hélène Kröller-Müller, Ferdinand Domela Nieuwenhuis, J. Otten, Hilda Verwey Jonker en Willem Waterman (pseudoniem van W.H. van den Hout). Met uitzondering van de in 2.1 genoemde biografieprojecten is over deze plannen nog geen definitief uitsluitsel gegeven. Twee verzoeken tot ondersteuning werden na indiening en beoordeling van een werkplan afgewezen. Andere voorstellen werden reeds na een inleidend gesprek niet gehonoreerd.

In de maanden oktober, november en december 2004 werd gewerkt aan twee projecten. Eén project behelsde biografisch onderzoek naar de relatie tussen literatuur en politiek in het interbellum. Het tweede project werd geschreven ter verwerving van een postdoc-plaats voor onderzoek naar Domela Nieuwenhuis. Dit plan ten behoeve van het Nieuwenhuisproject is geschreven samen met dr. J.W. Stutje (verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel en het Internatiaal Instituut voor Sociale Geschiedenis), met als doel dit onderzoek onder auspiciën van het Biografie Instituut te brengen. Voor beide projecten wordt ook volgend jaar naar financiering gezocht.

2.3 Congressen

In het academiejaar 2004-2005 organiseerde het Biografie Instituut twee congressen.

- Openingscongres 9 en 10 maart 2005
Op 9 en 10 maart 2005 vond, in samenwerking met de Stichting Fonds voor de Letteren, het openingscongres 'Necrologie en biografie' plaats in de Senaatskamer van het Academiegebouw van de Rijksuniversiteit. Parallel aan de door de CPNB (Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek) georganiseerde Boekenweek werd een van de dagthema's van de boekenweek 'De Biografie', en wel op 9 maart. Dit dagthema werd door de directeur, namens het Biografie Instituut, op maandag 7 maart tijdens een drukbezochte persconferentie in het Rijksmuseum te Amsterdam toegelicht.
Verspreid over twee dagen kwamen tijdens het congres twaalf sprekers aan het woord. Op de eerste dag spraken, naast de decaan van de Faculteit der Letteren prof. dr. Ger de Haan en directeur van het Biografie Instituut dr. Hans Renders: dr. Arianne Baggerman (EUR), prof. dr. Klaas van Berkel (RUG), prof. dr. Doeko Bosscher (RUG), drs. Arina Makarova (Université Panthéon- Sorbonne), dr. Gerrit Voerman (DNPP/RUG) en H.J.A. Hofland. Op de tweede dag hielden achtereenvolgens Jeroen Brouwers, prof. dr. Henk te Velde (RUG), prof. dr. Sophie Levie (RUN), Jacques Beaudry (Université Sherbrooke, Canada), Marije Zomerdijk (RUG) en Peter Brusse hun lezing. Programma: zie bijlage.
Beide dagen werden druk bezocht. De eerste dag waren er 88 aanmeldingen, de tweede dag 86. Daarbovenop waren er bezoekers die niet gereserveerd hadden. Onder hen bevonden zich geïnteresseerden uit België, Duitsland en Frankrijk. Op 9 maart, 's avonds, hield dr. H. Langeveld op verzoek van de CPNB in Slot Loevestein een toelichting op de werkzaamheden van het Biografie Instituut. Het congres werd op 10 maart 's avonds afgesloten met een gezamenlijke activiteit met Athena's Boekhandel, waar Hans Renders een vraaggesprek hield met E. du Perron-biograaf Kees Snoek. Han Borg sprak bij die gelegenheid met Hans Renders over het Biografie Instituut.

- Symposium 27 mei 2005
In samenwerking met het Archief en Documentatiecentrum Nederlandse Psychologie organiseerde het Biografie Instituut op 27 mei 2005 het symposium 'Psychologie en biografie' in de Senaatskamer van het Academiegebouw van de Rijksuniversiteit. Op het symposium spraken psychologen, biografen en literatuurwetenschappers zich uit over de wisselwerking tussen biografisch en psychologisch onderzoek. De psychologen prof. dr. Jaap van Belzen (UvA), dr. Gerrit Breeuwsma (RUG), prof. dr. Jaap van Heerden (UM), dr.

Karel Soudijn (UvT) en prof. dr. Pieter J. van Strien (RUG) gingen aan het eind van de dag tijdens de afsluitende discussie in debat met vertegenwoordigers van de biografie: drs. Wim Hazeu, dr. Nico Laan (UvA) en dr. Solange Leibovici (UvA). De eerder aangekondigde drs. Alexandra Paffen (UU) werd vervangen door prof. dr. Jaap van Belzen. Programma: zie bijlage.

Ruim 80 mensen schreven zich in voor dit symposium, daarbovenop waren enkele bezoekers die niet gereserveerd hadden. Onder hen bevonden zich geïnteresseerden uit België en Duitsland.

- Symposium 30 september 2005

In de maanden juni tot en met augustus 2005 is gewerkt aan de voorbereidingen van een congres over theoretische implicaties van de biografie in internationaal perspectief. Op 30 september 2005 zal plaatsvinden in Maison Descartes te Amsterdam het internationale symposium 'Biografie Internationaal' plaats, georganiseerd in samenwerking met Maison Descartes en de Werkgroep Biografie van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde. Hans Renders zal een lezing houden over de (theoretische) stand van zaken en de historische traditie van de biografie. Andere sprekers zijn o.m. François Dosse (Frankrijk) en Jenny Uglow (Engeland).

2.4 Congresbundels

Naar aanleiding van het openingscongres van 9 en 10 maart 2005 verschijnt in september 2005 bij uitgeverij De Bezige Bij de bundel *Het leven van een doodsbericht*, met daarin opgenomen de meeste bijdragen van de sprekers op dit congres. De bundel staat onder redactie van Hans Renders.

In het najaar van 2005 verschijnt tevens een themanummer annex boekuitgave van het *Biografie Bulletin* over 'Psychologie en biografie', met bijdragen van de sprekers van het gelijknamige symposium in mei 2005. Deze bijdragen staan onder redactie van Jacques Dane (ADNP) en Hans Renders.

2.5 Tweede leven

Op 30 september 2005 zal eveneens het eerste deel uit de reeks *Tweede leven* verschijnen. Onder redactie van het Biografie Instituut verschijnen bij uitgeverij De Bezige Bij tenminste twee herdrukken per jaar. De eerste geplande delen zijn de biografie van Sigmund Freud door Peter Gay en de biografie van Hans Andreus door Jan van der Vegt.

2.6 Redacteurschappen en adviescommissies

In het academiejaar 2004-2005 was Hans Renders lid van het bestuur van de Werkgroep Biografie van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, en was hij lid van de adviesraad ten behoeve van het Comité van Ministers Vlaanderen en Nederland van de Nederlandse Taalunie.

Daarnaast was hij redacteur van het Vlaams-Nederlandse wetenschappelijke tijdschrift *ZL. Literair-historisch tijdschrift* (Antwerpen) en maakte hij deel uit van de *editorial board* van het wetenschappelijke tijdschrift *Quaerendo. A quarterly journal from the Low Countries devoted to manuscripts and printed books* (Leiden) en het wetenschappelijke tijdschrift *Le Temps des Médias. Revue d'histoire* (Parijs).

Ook was hij in dit jaar juryvoorzitter van de Jan Hanlo Essayprijs.

2.7 Publicaties

In dit overzicht zijn wetenschappelijke publicaties opgenomen naast de vakpublicaties die betrekking hebben op het onderzoeksdomein van het instituut. Alle publicaties zijn verschenen tussen 1 september 2004 en 31 augustus 2005. In dit eerste jaar zijn, vanzelfsprekend, nog geen publicaties van de beginnende promovendi te melden.

Wetenschappelijke publicaties

- Renders, Hans, 'De "litteraire dagbladschrijver" en de regionale krant', in: *ZL. Literair Historisch Tijdschrift* 3(2004)2, p. 3-23.
- Renders, Hans, 'A guise of humour for political periodicals. Pseudopropaganda periodicals and the Second World War', in: *Quaerendo. A quarterly journal from the Low Countries devoted to manuscripts and printed books* 34(2004)3-4, p. 254-273.
- Renders, Hans, 'Tegenstrijdigheid als rechte lijn. Uit de correspondentie van Geert Lubberhuizen', *De Parelduiker* 9(2004)3, p. 25-37.
- Renders, Hans [co-auteur], 'Een editoriale doorbraak? Het uitgeefklimaat in de jaren veertig en het ontstaan van De Bezige Bij', in: *Hoger Honing. 60 jaar De Bezige Bij*, De Bezige Bij, Amsterdam 2004, p. 58-81.
- Renders, Hans, *Wie weet slaag ik in de dood. Biografie van Jan Campert*, De Bezige Bij, Amsterdam 2004.
- Renders, Hans, 'Want het totalitaire is overal', in: *Geert van Oorschot (1909-1987)*, Garant-Uitgevers, Antwerpen 2005. [ook verschenen in een tijdschrifteditie: *ZL. Literair-Historisch Tijdschrift* 4(2005)2, p. 54-65.
- Renders, Hans, 'Vrai fausse et fausse vraie propaganda aux Pays-Bas dans les années quarante', in: *Le Temps des Médias. Revue d'histoire* 3(2005)4, p. 63-77.

Vakpublicaties

- Renders, Hans, recensie David Cesarani, *Eichmann. His life and crimes*, in: *Vrij Nederland* 11-9-2004.
- Renders, Hans, recensie Jan van Hattem, *Willem Elsschot; Mythes bij het leven. Een biografie* en *Revolver* 2004/2, in: *Vrij Nederland* 16-10-2004.
- Renders, Hans, recensie Peter Hofman, *Lichtschikkend en zingend; De jonge Lucebert*, in: *Vrij Nederland* 13-11-2004.
- Renders, Hans, recensie Marcel Metze, *Ze zullen weten wie ze voor zich hebben. Anton Philips 1874-1951*, in: *Vrij Nederland* 1-1-2005.
- Renders, Hans, recensie *Sonny Boy*, in: *Het Parool* 27-1-2005.
- Renders, Hans, recensie Paul van der Steen, *Cals 1914-1971. Koopman in Verwachtingen*, in: *Vrij Nederland* 12-2-2005.

- Renders, Hans, ‘Elke dag een biografie’, in: *Historisch Nieuwsblad & Het Parool* Boekenweekspecial 9-19 maart 2005.
- Renders, Hans, recensie Kees Snoek, *E. du Perron. Het leven van een smalle mens*, in: *Vrij Nederland* 12-3-2005.
- Renders, Hans recensie Philippe Cohen, *BHL. Une Biographie*, in: *Vrij Nederland* 9-4-2005.
- Renders, Hans, recensie Myriam Boucharenc, *L’écrivain-reporter au coeur des années trente*, in: *Le Temps des Médias. Revue d’histoire* 3(2005)4, p. 268-270.
- Renders, Hans, ‘Jan Campert als journalist’, in: *Aan de vrienden van de Jan Campert-stichting*, april 2005, nr. 21., p. 29-34.
- Renders, recensie Mineke Bosch, *Een onwrikbaar geloof in rechtvaardigheid. Aletta Jacobs 1854-1929*, in: *Vrij Nederland* 14-5-2005.
- Renders, Hans, recensie Nicolas Farrell, *Mussolini. Een nieuwe visie*, in: *Vrij Nederland* 23-7-2005.

Onderwijs en samenwerkingsverbanden

3.1 Externe samenwerking: lezingen

In 2005 was het Biografie Instituut vertegenwoordigd tijdens samenwerkingen met andere onderzoekinstituten als het ADNP (het symposium 'Psychologie en biografie'), het Huizinga Instituut en het Pallas Instituut (Universiteit Leiden). Voor het Huizinga Instituut leidde hij op 23 juni 2005 ter gelegenheid van 'Tien jaar Huizinga Instituut' een forumdiscussie op het symposium 'Geschreven Levens'. Op 19 mei 2005 gaf hij een voordracht op een symposium van het Pallas Instituut van de Universiteit Leiden over de biografie van H.M. Hirschfeld door Arie van der Zwan, waarna hij met Van der Zwan een tweegesprek hield over Hirschfeld en Jan Campert. Voor het AiO-netwerk en de medewerkers van de afdeling Nederlands van de Universiteit van Amsterdam hield hij op 1 juni 2005 een lezing over biografie en theorie. In het kader van de Nationale Persdag op 3 mei 2005 verzorgde hij een lezing voor de Rijksuniversiteit Groningen over censuur, journalistiek en de vrije markt. Op 15 maart 2005 interviewde hij de ondernemersbiografen Marc Dierikx (Anthony Fokker), Marcel Metze (Anton Philips) en Pauline Micheels (Bernard van Leer) in het kader van het programma 'Bedrijfsgeschiedenissen en ondernemersbiografieën' in het Evoluon te Eindhoven.
Andere samenwerkingsverbanden werden aangegaan met het Fonds voor de Letteren (openingscongres), de Jan Campertstichting, en het *Biografie Bulletin* (symposiumbundel *Psychologie en biografie*).

3.2. Overige externe samenwerkingsverbanden

In augustus 2005 vonden de eerste gesprekken plaats met de directie van Museum Kröller-Müller om inhoudelijke en financiële inbedding te organiseren ten behoeve van de biografie van H. Kröller-Müller. De selectieprocedure door middel van het onder begeleiding schrijven van een promotieplan is op 31 augustus 2005 nog niet afgerond.

Momenteel vindt overleg plaats met de Vereniging van Openbare Bibliotheken voor de in 2006 te verschijnen uitgave *Levens in voorbereiding*.

3.3 Begeleiding studenten

In het collegejaar 2004-2005 verzorgde Hans Renders het onderzoekscollege 'De necrologie als journalistiek genre', en begeleidde hij enkele studenten bij hun afstudeerscriptie. Tevens werd hij gevraagd als zogenaamde 'tweede lezer' van diverse afstudeerscripties van studenten Geschiedenis en Nederlands.

3.4. Interviewproject

Bas de Jong is aangesteld als contractmedewerker op een extern gefinancierd interviewproject. Hij interviewt vanaf mei 2005 een halfjaar lang wekelijks oud *Parool*-directeur drs. Wim van Norden ten behoeve van dataverzameling.

3.5 Digitaliseringsplan

In mei 2005 zijn gesprekken gevoerd met prof. dr. L. Heerma van Vos van het IISG/VU en met dr. A. Sens van het Persmuseum te Amsterdam ter voorbereiding van een gezamenlijke projectaanvraag, die zou moeten voorzien in een digitaliseringsplan. Met het Biografie Instituut als trekker en het IISG en het Persmuseum als partners wordt gewerkt aan de beschrijving van een digitaliseringsproject: het beschikbaar maken voor onderzoek van biografische data gerelateerd aan journalistenkringen. Verspreid over diverse instellingen, en met name in het Persmuseum, is veel bruikbaar biografisch materiaal voorhanden dat in gedigitaliseerde vorm van grote betekenis is voor cultuurhistorisch onderzoek.

Biograaf Loe de Jong aangesteld

Door onze redacteur
Ron Rijghard

ROTTERDAM, 2 AUG. De voormalig organisatieadviseur en uitgever Boudewijn Smits is per 1 september aangesteld als biograaf van de historicus en chroniqueur van de Tweede Wereldoorlog Loe de Jong. Smits (1960), die geschiedenis studeerde in Groningen en Londen, schrijft het boek als promotieonderzoek. Zijn begeleider is Hans Renders, directeur van het Biografie Instituut dat aan de Rijksuniversiteit Groningen is verbonden. De zoektocht naar een biograaf was al gestart voordat De Jong (1914-2005) op 15 maart overleed.

Volgens Renders werd Smits uit „heel veel" gegadigden gekozen omdat het zijn plan is meer dan een traditionele biografie te schrijven. „Dat zou te voorspelbaar zijn. Het wordt ook een boek over de ontwikkeling van de publieke opinie in het tweede helft van de twintigste eeuw", aldus Renders.

De Jong schreef de monumentale reeks *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, gepubliceerd tussen 1969 en 1988. Met zijn optredens op radio en tv groeide de directeur van het toenmalige Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (nu het NIOD) uit tot een publieke figuur. Zijn boeken en uitlatingen leverden een belangrijke bijdrage aan de discussie over de bezetting van Nederland, vooral over wie 'goed' en wie 'fout' was.

Renders: „De Jongs manier van denken had grote invloed op anderen: historici, maar ook journalisten en het gewone publiek. In Nederland is er nog altijd bijna niets ergers dan iemand voor NSB'er uit te schelden. Dat is een merkwaardig fenomeen, dat je in andere landen niet zo sterk aantreft. Dat komt niet alleen door De Jong, maar hij heeft het goed-fout-debat wel voortdurend gevoed."

Smits, die niet bereikbaar was voor commentaar, gaat ook reconstrueren hoe De Jong zijn functie uitoefende. Bij het NIOD liggen zo'n 30.000 brieven van De Jong, aldus Renders.

WieWatWaar De Volkskrant 3-8-2005

Boudewijn Smits schrijft de biografie van **Loe de Jong**. Per 1 september is hij door het Biografie Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen aangesteld als promovendus. Dit onderzoek onder leiding van dr. Hans Renders vindt plaats in samenwerking met prof. dr. Hans Blom en prof. dr. Peter Romein van het NIOD in Amsterdam. Smits (1960) studeerde sociaal-economische geschiedenis in Groningen en behaalde zijn Master of Arts examen in *contemporary history* aan de University of London. Vervolgens werkte hij als opleidings- en organisatieadviseur. Het afgelopen decennium was hij wetenschappelijk en educatief uitgever bij Elsevier Science in Amsterdam en bij Wolters-Noordhoff in Groningen.

Op het strand van Texel is het **kadaver van een walvis** aangespoeld. Dat is bekendgemaakt door Ecomare, het centrum voor de Wadden en de Noordzee op Texel. Volgens Ecomare gaat het waarschijnlijk om een Noordse vinvis (balaenoptera borealis), het is een vrouwtje.

In navolging van collega's als Frans Bauer, René Froger, Dries Roelvink, Gerard Joling en Jan Smit krijgt nu ook zanger **Lee Towers** een eigen realityprogramma. De TROS zendt *De Towers* vanaf januari uit.

Bezoekers aan de Amsterdamse dierentuin Artis kunnen vanaf dinsdag **twee pasgeboren leeuwinnen** bewonderen. De beide welpen, Ayana en Nyota zijn op 21 juli geboren. Voorlopig zijn ze alleen nog te zien op de monitor bij de roofdierengalerij.

Op twee plekken in Nederland is een nieuw plantje, het **Gouden ribzaad**, gesignaleerd. De Stichting Floron, die de ontdekking dinsdag bekend maakte, vermoedt dat het plantje hier al enkele jaren groeit.

25° 20° 15°

De Volkskeuken

Publiciteit

Het eerste jaar van zijn bestaan kwam het Biografie Instituut veelvuldig in de publiciteit. Opvallende momenten hierin waren de vacature voor een biograaf van Loe de Jong, het openingscongres in maart 2005, de verschijning van de biografie van Jan Campert en de nasleep daarvan.

In september 2004 waren er televisie*items* over het Biografie Instituut, bij de Wereldomroep en in het Groningse lokale cultuurprogramma Adamsappel. In het kader van het openingscongres kwam Hans Renders onder meer aan het woord bij het radioprogramma OVT van de VPRO, *Met het oog op morgen* van Radio 1, Radio Noord en de Wereldomroep. De verschijning en de nasleep van de Jan Campertbiografie heeft teveel publiciteit, in Nederland en daarbuiten, gegenereerd om hier in detail te boekstaven. Besprekingen van activiteiten van het Biografie Instituut in de geschreven pers verschenen in:

- *NRC Handelsblad* (01-08-2004, 26-02-2005, 05/06-03-2005, 18-03-2005, 2-8-2005)
- *Boekmagazine* (maart/april 2005)
- *de Volkskrant* (25-10-2004, 3-8-2005)
- *Trouw* (09-03-2005)
- *Algemeen Dagblad* (25-10-2004)
- *Nederlands Dagblad* (23-10-2004)
- *Het Parool* (25-10-2004, 09-03-2005, 26-05-2005)
- *Dagblad De Limburger* (16-03-2005)
- *Dagblad van het Noorden* (05-03-2005, 10-03-2005, 16-03-2005)
- *Reformatorisch Dagblad* (28-05-2005)
- *De Gezinsbode* (30-04-2005)
- *UK* (18-03-2004, 03-03-2005, 10-03-2005)
- *De Groene Amsterdammer* (25-03-2005)
- *HP/De Tijd* (05-12-2004)
- *Historisch Nieuwsblad* (mei 2004, 15-10-2004, 09/19-03-2005)
- *Ons Erfdeel* (juni 2005)
- *Spieghel historiael* (juni 2005)
- *ZL. Literair-historisch tijdschrift* (juni 2005)
- *Neder-L* (maart 2005)
- *De Journalist* (11-02-2005)
- *Media Facts* (februari 2005)
- *De Psycholoog* (juli, augustus 2005)
- *Boekblad* (plus site) (23-08-2004, 02-09-2004, 09-03-2005)
- Persbericht RUG (27-04-2004, 03-03-2005)
- *Letterennieuws RUG* (maart 2005)
- Nieuwsbrief Stichting Fonds voor de Letteren *Het Schrijvershuis* (voorjaar 2005)
- Nieuwsbrief Athena's Boekhandel (voorjaar 2005)
- Boekenweekspecial *Het Parool* i.s.m. *Historisch Nieuwsblad* (9/19-03-2005)
- Boekenweekspecial CPNB (maart 2005)

Nieuwe loten aan de stam

LUC PANHUYSEN

Het Biografie Instituut

De wetenschap is geen star bedrijf. Er verschijnen niet alleen nieuwe onderzoeken, maar ook nieuwe projecten, leerstoelen en zelfs instituten. Zelfs op het wat traditionele terrein van de historische wetenschappen. Deze eerste keer in de rubriek 'Nieuwe loten aan de stam' het Biografie Instituut in Groningen. Biograaf/historicus Luc Panhuysen bezocht het instituut en sprak met directeur Hans Renders.

Stel: je schrijft een biografie. Stel: je mag één bezoek afleggen aan het onderwerp van jouw biografie. Wat doe je? Natuurlijk kies je voor de persoon in zijn biotoop, voor een ontmoeting met het onderwerp in de omgeving waaraan hij zijn naam en faam heeft verbonden. Voor Johan de Witt zou dat de Hollandse Statenvergadering zijn, voor Napoleon het slagveld en voor Hans Renders, directeur van het onlangs opgerichte Biografie Instituut in Groningen, zijn werkkamer. Hier, waar het plafond wordt gedragen door vijf rijen boekenruggen – allemaal biografieën uiteraard – hier, in deze ruimte leert de biograaf de biograaf het best kennen.
De werkelijkheid is weerbarstiger. Voor ik goed en wel mijn eerste vraag heb kunnen stellen, komt de directeur met een procedurevoorstel. 'Laten we naar het café gaan. Ik heb dorst.' Een biograaf is als een journalist, hij volgt. Het lokaal dat wij binnentreden, is café Wolthoorn. Terwijl wij een leeg tafeltje zoeken, steekt Renders links en rechts een handje op. Als ik even later terugkom van het toilet, heeft iemand met een samenzweerderige glimlach naast hem plaatsgenomen om het over W.F. Hermans te hebben. Hermans vormt slechts een korte onderbreking. Te midden van slierten tabaksrook en geroezemoes gaat het uren achtereen over niets anders dan de biografie.
Renders schrijft al vijfentwintig jaar recensies over biografieën, vroeger voor *Intermediair* en *Het Parool*, tegenwoordig voor *Vrij Nederland*. Hij schreef twee goed ontvangen biografieën van de dichters Jan Hanlo en Jan Campert. Hij publiceert in tijdschriften over het genre en hij organiseert bijeenkomsten over pasverschenen biografieën. Niemand die de biografie een warmer hart toedraagt. Maar ook: als iemand weet welke problemen de biograaf tegenkomt, dan is hij het.

Zeven sloten Renders: 'Iemand die een biografie wil schrijven, heeft per definitie te maken met een kennisachterstand. Een achterstand op vele gebieden. Neem het voorbeeld van Jan Hanlo. Een biograaf moet de poëzie van die tijd verstaan. Hij moet kennis hebben van de archieven. Hij moet de context van Hanlo begrijpen. Toen ik tot het vermoeden kwam dat Hanlo gecastreerd was, moest ik me in dat onderwerp verdiepen. Een medisch, maar, zo bleek al snel, ook een religieus probleem, onontwarbaar verweven met de cultuur van een bepaalde katholieke regio vlak na de Tweede Wereldoorlog.'
De biograaf loopt in zeven sloten tegelijk. 'Iemand kan niet in alle disciplines specialist zijn. Een bolleboos heeft drie, hooguit vier gebieden waarin hij heel goed thuis is, maar dat komt zelden voor. Meestal is de biograaf een buitenstaander, die voor zijn kennis op erg veel verschillende vakgebieden is aangewezen en op al die gebieden een buitenstaander is. Hij is een toerist die net komt kijken. Als de biograaf op al die gebieden eerst zelf zijn weg moet vinden, is een mensenleven nauwelijks genoeg voor het produceren van één biografie. Dit is een van de problemen waarbij het Biografie Instituut behulpzaam kan zijn.'
Renders noemt het voorbeeld van de werkzaamheden aan een van de biografieën die onder zijn auspiciën in aan-

bouw is, over de journalist, hoofdredacteur, minister en Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor Vluchtelingen Gerrit-Jan van Heuven Goedhart (1901-1956). 'Een jaloersmakend onderwerp, maar wel een duizendpoot. Om de bezigheden van zo iemand enigszins in het perspectief van zijn tijd te kunnen zien is buitengewoon moeilijk. Ik heb een aantal specialisten uit vier universiteiten uitgenodigd. Zo kun je de kennis die in Nederland aanwezig is bundelen. Je kunt door het aanbieden van een interdisciplinaire infrastructuur de biograaf enorm helpen.'

Hazes Het doel van het instituut is niet om in zo kort mogelijke tijd zoveel mogelijk biografiën te publiceren. 'Er verschijnt veel modegevoelig spul. De auteur wil geld verdienen en wordt gedreven door een fascinatie die dicht op de actualiteit staat. Neem André Hazes. Het soort biografie waar ik niet op zit te wachten is het boekje dat is samengesteld op basis van een aantal gesprekken met vrienden, bewonderaars en vijanden. Waar ik wel op zit te wachten, is Hazes in de volle breedte. Hoe heeft die man kunnen uitgroeien tot zo'n enorm fenomeen? Hoe heeft het Nederlandstalige levenslied in een paar decennia zo'n vlucht kunnen nemen? Dan moet je de context in. Je komt bijvoorbeeld in de homo-scene terecht, waar Hazes doorging als camp. Je komt terecht bij studentenverenigingen als het

Onder historici bestaat er een toenemende interesse in individuele levens en in de biografie als vorm om die te beschrijven. Schilderij van Larry River uit 1956. Particuliere verzameling, New York.

Hans Renders.
Foto: Ben Krewinkel.

Het Biografie Instituut

is op 1 september 2004 door Hans Renders opgericht. Aanleiding was de toegenomen behoefte bij promovendi een biografie te schrijven. Doel van het instituut is het begeleiden van biografen en in het kielzog daarvan het organiseren van congressen en studiedagen. Het beperkt zich tot de 20ste eeuw. Het Biografie Instituut heeft een klein bureau: een directeur, een medewerker en er is een AIO in dienst die bezig is met een biografie van Loe de Jong.
Het instituut maakt verder gebruik van begeleiders en adviseurs van de Groningse letterenfaculteit en van diverse andere universiteiten en instellingen als het Letterkundig Museum en het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis.
Meer informatie op de website: *www.rug.nl/biografieinstituut, of tel. 050-3636465.*

Groningse Vindicat, waar hetzelfde gebeurde. Dat ontstijgt de journalistieke biografie.'
Een woord dat telkens opduikt in Renders' betoog is: context. Zonder context geen goede biografie. 'Daarom moet de biograaf ook over een zeker journalistiek Fingerspitzengefühl beschikken. Hij moet weten waar zijn onderwerp tijdgebonden was, waar hij normaal én waar hij abnormaal was. Juist omdat de biografie een interdisciplinair genre is, is context cruciaal. Je kunt op een gegeven moment voor de duizendste keer een citaat van je hoofdpersoon in je verhaal verweven, maar het is de context die aangeeft of het relevant is of niet. Het is pas vijfentwinig jaar geleden doorgedrongen dat informatie buiten het strikte leven van de gebiografeerde bijzondere aandacht verdient.'
Inderdaad, zo heel erg voor de hand ligt dat niet. Een biograaf is toch al snel een mijnwerker die het daglicht verruilt voor de donkere gangen van zijn bronnen. Personages uit de 20ste eeuw hebben al snel een nalatenschap van vele duizenden brieven. Hierin kan de onderzoeker zwoegen aan een gangenstelsel dat met het jaar verfijnder wordt en hem het gevoel kan geven de geest van zijn hoofdpersoon steeds beter te doorgronden. Maar wat buiten de bundel van zijn mijnwerkerslamp plaatsvindt, ontgaat hem. 'Met meer van hetzelfde leer je je hoofdpersoon vaak niet beter kennen. Je wordt eerder blind voor wat hem of haar bijzonder maakte. Pas in dialoog met de waarden en normen, met de verschijnselen en meningen van die tijd kun je als biograaf de bronnen van je onderwerp goed leren begrijpen.'
Een levensbeschrijving kan een leven lang vergen. Er zijn genoeg biografen die tien of dertig jaar hebben gedaan over hun boek. 'Ik vind dat onnodig. Na vijf jaar is de meerwaarde van je tijdsinvestering op zijn best nihil geworden, maar nog vaker contraproductief. Je hebt niets aan navelstaarders. Of aan biografen die niets meer kunnen weglaten, omdat alles even relevant is geworden. Dan krijg je boeken van meer dan duizend pagina's waar zogenaamd alles in staat, maar waarin geen structuur meer zit, waaruit ieder reliëf is verdwenen en waarin de lezer bijna het werk van de onderzoeker moet overdoen.'
Volgens Renders is het mogelijk om in vier à vijf jaar een goed boek te schrijven. Als het Biografie Instituut binnen vijf jaar de eerste biografie kan presenteren, is hij tevreden. Naast het onderzoek naar Van Heuven Goedhart is een promovendus aangetrokken om een biografie te schrijven over de historicus Loe de Jong. Tevens staat een promotie-onderzoek op stapel over de dichter J.C. Bloem.

Levenswijsheid Het Biografie Instituut is een universitaire instelling. De universiteit wordt doorgaans bezocht door jongens en meisjes tussen de negentien en vijfentwintig jaar. Volgens Renders zou een biograaf echter liefst de dertig moeten zijn gepasseerd. 'Je hebt levenservaring nodig om het leven van een ander op waarde te kunnen schatten. Zonder bezonnenheid, iets van levenswijsheid, zonder oog voor wat iedereen in het leven tegenkomt en wat bijzonder is, kan niemand een goede biografie schrijven. Iemand onder de dertig is nog te onervaren.'
Daar zit 'een frictie', geeft hij toe. Maar studenten kunnen in de collegezaal kennismaken met de noodzakelijke vaardigheden, waarmee ze later misschien als promovendus hun voordeel kunnen doen. 'Zo hebben we een werkcollege met derdejaars gedaan. We onderzochten in de liberale media van de jaren dertig en de jaren zestig hoe het lichaam van een overleden katholiek werd weergegeven. Daarvoor moesten ze toch de bronnen in. En ze leren een gevoeligheid opbouwen voor context.'
Iedereen die een biografie schrijft, zal de waarde van een instelling als die van Renders onderkennen. Iedere biograaf die niet is verwikkeld in een promotie-onderzoek, zal zijn eigen gekwalificeerde tegenlezers moeten organiseren. Zo heb ik zelf voor een deel mijn 'interdisciplinaire infrastructuur' moeten aanleggen. Had ondergetekende, bezig met een dubbelbiografie over Johan en Cornelis de Witt, in Groningen kunnen aankloppen? Helaas. Het Biografie Instituut beperkt zich tot biografieën over personen uit de 20ste eeuw. Toch jammer, bedacht ik me op de terugweg, met de naklank van café Wolthoorn nog in mijn hoofd. Als het begrijpen van 20ste-eeuwers al zoveel bundeling van kennis vergt, hoe moet het dan niet gesteld zijn met het inzicht in lieden die driehonderd jaar verder van ons af staan?

'Mooi schrijven mag, bronnenonderzoek moet'

NRC H
5-6 maart 2005

Hans Renders is directeur van het nieuwe Biografie Instituut in Groningen. „Gepraat over de literaire waarde van de biografie is de dood in de pot."

Door WARD WIJNDELTS

GRONINGEN, 5 MAART. „Er is de afgelopen jaren een hausse geweest aan nieuwe biografieën. Dat schreeuwt om theorievorming." Aan het woord is de directeur van het nieuwe Biografie Instituut aan de Rijksuniversiteit Groningen, dr. J.W. (Hans) Renders. Renders, die als docent geschiedenis en theorie van de journalistiek al aan de RUG was verbonden, promoveerde in 1998 op een biografie van Jan Hanlo. Vorig najaar verscheen zijn biografie van Jan Campert. „Te vaak verschijnen er biografieën die dat predikaat eigenlijk niet verdienen," vindt Renders. „Denk aan het zoveelste boek over Ruud Gullit of Britney Spears. Een biografie moet iets verduidelijken wat je niet op een andere manier naar boven kunt brengen. Als persoonlijke omstandigheden niet van invloed zijn op iemands wapenfeiten, moet je geen biografie schrijven maar bijvoorbeeld een monografie."

Vanuit de wetenschap is de biografie altijd gewantrouwd, aldus Renders. Pas de laatste tijd is de universiteit het als 'academisch genre' gaan zien, en wordt het normaler voor historici of neerlandici om te promoveren op een schrijver of een historische figuur. Voorbeelden hiervan zijn Elsbeth Etty (op Henriette Roland Holst), Dik van der Meulen (Multatuli) en Paul van der Steen (Jo Cals). Met de komst van het Biografie Instituut lijkt de biografie zich in Nederland definitief binnen de muren van de universiteit te hebben genesteld.

Hans Renders (Foto NRC Handelsblad, Maurice Boyer)

Het belangrijkste doel van het instituut is om de biografie te voorzien van een 'theoretisch fundament', legt Renders uit. Dat heeft vooral betrekking op het proces dat voorafgaat aan het daadwerkelijke schrijven: het bronnenonderzoek. Renders: „Of je nu over een schrijver of over een prinses schrijft, je baseert je altijd op historisch onderzoek. Het is niet de bedoeling om een handleiding met tips te maken, maar we willen de biograaf wel helpen bij het beantwoorden van de vragen die hij zichzelf stelt."

Renders maakt een duidelijk onderscheid tussen de wetenschappelijke biografie, gebaseerd op gedegen bronnenonderzoek, en alle andere biografieën. „Er verschijnt veel slechts. Te vaak wordt een biografie 'literair' opgeschreven, vanuit de gebiografeerde. Johan Huizinga waarschuwde al tegen de vie romancée, en dat genre dreigt terug te komen", aldus Renders. „Het resultaat wordt er oncontroleerbaar door. Al dat gepraat over de literaire waarde van de biografie is de dood in de pot."

Dat sluit echter niet uit dat het boek mooi geschreven moet zijn, stelt Renders, en ook niet dat er kan worden gepsychologiseerd. „Psychologiseren is een verantwoorde manier om je onderzoeksveld te vergroten," aldus Renders. In mei organiseert het Biografie Instituut een congres waarop psychologen en biografen met elkaar in gesprek gaan over de functie van psychologiseren. Renders: „Wanneer een biograaf het oeuvre van een schrijver in diens biografie betrekt, gaat iedereén op zijn achterste benen staan. Maar onder psychologen en psychiaters is het heel gebruikelijk om literaire bronnen te beschouwen als *case studies*. James Joyce is door Carl Jung op basis van *Ulysses* psychotisch verklaard."

Renders en zijn Biografie Instituut zijn sinds september 2004 actief op de Groningse universiteit. Studenten volgen vakken bij het instituut, en een promovendus is bezig om een biografie van Tweede Wereldoorlog-geschiedschrijver Lou de Jong te schrijven. Bij het openingscongres dat volgende week plaatsvindt, en dat in samenwerking met het Fonds voor de Letteren is georganiseerd, wordt voor het eerst naar buiten getreden. Centraal thema is de necrologie, en de waarde ervan voor de biograaf. Opvallend is dat zowel journalisten (Henk Hofland, Peter Brusse) als schrijvers (Jeroen Brouwers) als wetenschappers (Doeko Bosscher, Sophie Levie) acte de présence geven. Het illustreert hoe interdisciplinair de biografie is, verklaart Renders. „De vraag is wat een biograaf kan leren van de necrologieën die over zijn onderwerp zijn geschreven. Necrologieën geven vaak een gunstig beeld, terwijl biografieën de neiging hebben tot *debunking*."

Het openingscongres van het Biografie Instituut vindt plaats op 9 en 10 maart in het Academiegebouw van de Rijksuniversiteit Groningen. Inl. 050-3635816 of www.rug.nl/let/biografieinstituut.

Het schrijven van een biografie is her leukste wat er is, vindt biograaf Hans Renders: ."Je kunt je verhaal eens een keer afmaken. Ik kom zelf uit de krantenwereld. Het staat me tegen dat je in een krant je verhaal nooit kunt afmaken. Maar bij het schrijven van een biografie kun je je helemaal verdiepen in het leven van een ander. Je kunt dat leven laten zien en in een context plaatsen."

Renders weet waar hij over praat. Eind vorig jaar verscheen van zijn hand de biografie van Jan Campert - over wie de laatste weken zoveel beroering is ontstaan. "Ik heb met zeldzaam groot plezier en met een enorme gulzigheid aan dat bock gewerkt."

Eerder schreef hij het levensverhaal van de dichter jan Hanlo, en promoveerde daarop. Hans Renders is bovendien directeur van het onlangs opgerichte Biografie Instituut aan de Rijksuniversiteit Groningen, dat vandaag en morgen aan het begin van de Boekenweek een congres belegt over het thema 'Necrologie en biografie'.

Dat dit instituut er is, is het zoveelste bewijs dat de biografie aan populariteit wint in Nederland. Er gaat geen week voorbij, of er verschijnt een kloek werk over een befaamd politicus, een gekend schrijver of - laatste trend - een beroemde popartiest of-groep. En er zijn er nog tientallen in voorbereiding. De lijst is zo lang dat het vaktijdschrift *Biografie Bulletin* de rubriek 'Wie doet wat?' niet meer afdrukt. Dat zou te veel papier kosten - ze is alleen nog online te raadplegen.

Biografieën verkopen over het algemeen goed; er staal er altijd wel een in de bestsellerlijst. Ze vallen ook regelmatig in de prijzen. De biografie van Multatuli, geschreven door Dik van der Muelen, won bijvoorbeeld twee jaar geleden de Akoliteratuurprijs. En er zijn diverse fondsen die biografen financieel bijstaan. In korte tijd is de biografie cen populair genre geworden.

Deels heeft dat te maken met de behoefte aan 'vermenselijking' van de maatschappij, zegt Hans Renders. "Je ziet het overal; de belangstelling voor human *interest* neemt toe. Dag- en weekbladen publiceren steeds vaker profielen. Leiders van politieke partijen zijn niet meer exponenten van een beweging. Het zijn tegenwoordig namen die het 'm doen, en die hebben een gunstige afstraling op de beweging. In korte tijd is het dus omgedraaid."

Volgens Monica Soeting, hoofdredacteur van *Biografie Bulletin* en recensente van deze krant, komt daarbij dat de afstand tussen politicus en 'het publiek' kleiner is geworden: „Polit ici stain niet meer op zo'n enorm voetsfuk als vijftig jaar geleden. Neem Drees: over zijn privelcven schreef je gewoon niet, dat werd gezien als voyeurisme. We kenden alleen de anekdote dat hij zijn bezoek Mariakaakies presenteerde.

Onthullend

Over staatsman Willem Drees is nu pas een wetenschappelijke biografie (in delen(verschenen. PoHticoloog Hans Daalder schetst daarin een onthullend beeld: de beroemde premier was in de kwestie-Indonesie totaal de regie kwijt.

Flutbiografie

De biografie over volkszanger Andre Hazes, van journalist Robert Haagsma, verscheen at twee maanden na Hazes' overlijden. net boek kon daardoor verte van diepgravend zijn. 'Knip- en plakwerk', oordeelden de recensenten.

verder wist en we niets. Daar is gelukkig verandering in gekomen; de afstand is nu veel kleiner, en daardoor is cr ook behoefte aan dit soort biografieen."

Renders haalt het voorbeeld van Drees aan om aan te geven hoe belangrijk een goed geschreven biografie voor de geschiedschrijving kan zijn - in dit geval niet een boek, maar een veelluik, waarvan er nu twee zijn geschreven, door de politicoloog Hans Daalder: „Dat tweede deel is onthullend. Daalder laat daarin zien dat Drees in de kwestie-Indonesië de regie totaal kwijt was; hij had absoluut niet in de gaten wat er speelde. Dat wisten wij helemaal niet, terwijl er over de dekolonisatie toch een hele rijke literamur bestaat. Dat is het belang van de biograhe "

Helaas is er veel kaf onder het koren. Renders: _Er verschijnen veel te veel biografieën. André Hazes was amper gecremeerd. of er lag al een biografie van hem in de winkel. We leerden daaruit dat André wel veertig biertjes per dag kon drinken en dan nog niet liederlijk werd, of altijd al liederlijk was. Maar dat boek gaf niet direct een cultuurhistorische diepgang."

Het is al met al tijd om onderscheid tc gaan maken, en het Biografie Instituut wil daarbij helpen. Renders: ,,Ik ben voorzichtig met de term 'wetenschappelijke biografie', want dat roept beelden op van een onleesbare turf en dat is het laatste wat we willen. We willen de biograaf in spe ondersteunen. Die kan niet overal deskundig in zijn. Want zijn hoofdpersoon heeft zich bijvoorbeeld niet alleen beziggchouden met politick, maar ook met heel anders zaken. Elke biografie is interdisciplinair. Wij konnen die benodigde kennis geven."

Naast de vraag of een biografie wetenschappelijk moet zijn, hood[het hiografenwereldje zich ook hezig met het dilemma of de gebiografeerde nog in leven mag zijn, of zijn of haar leven juist voltooid moet heb-ben. Renders: "Ik vind dat hij of zij

Geschiedenis - het thema van de Boekenweek - staat weer enorm in de belangstelling. Dat komt mede door de vele, vaak schitterende biografieën die de afgelopen jaren verschenen over bekende politici en kunstenaars. Over de onstuitbare opmars van de biografie.

Applaus voor de biografie

Co Welgraven

dood moet zijn. Als biograaf moet je iets zeggen over de omgeving waarin iemand z'n publieke wapenfeiten heeft volbracht. En dat is bijna onmogelijk als die iemand nog een rol speelt in hot openbare leven. Maar ik realiseer me dat ik mezelf gruwelijk tegenspreek, want we zijn op het instituut bezig niet een biografieprojest van Loe de Jong, en Loe is nog onder ons. Maar hij is een uitzondering. De Jong heeft zo'n formidabele invloed gehad op de ontwikkeling van de publieke opinie in Nederland; het is mooi dat we hem nog wat dingen kunnen vragen."

Monica Soeting: „Het is geen absolute vooiwaarde, maar het lijkt me wel handig voor de biograaf als zijn 'held' overleden is. Het kan heel lastig en ook heel pijnlijk zijn als hij of zij nog leeft, zeker als de biograaf wat negatiefs ontdekt over het leven van de hoofdpersoon dat deze liever verborgen zou houden."

Prijswinnend

Dat een verantwoorde biogratle niet slaapverwekkend hoeft te zijn, bewees in 2002 de neerlandicus Dik van der Meulen. Hij won de AKO-literatuurprijs met zijn biografie over Multatuli. Zo meeslepend dat velen daarna suel Multatuli zelf lazen.

Soeting kijkt met jaloezie naar die biografietraditie in Engeland, dat nog steeds voorligt op Nederland. „Daar verschijnen zulke mooie dingen en zo ontzettend veel. Je ziet daar ook een nieuw genre waarin de auteur zichzelf op een literaire manier verplaatst in het leven van de hoofdpersoon en daarbij ook de lezerr meeneemt. Je wordt het leven van zo iemand ingezogen, je krijgt do beslissingen waar hij of zij voor stond op je bord met daarbij de vraag: Hoe zou jij het gedaan hebben? Er zit een sterk ethisch aspect in dat genre biograliedn: hoe leid ik con goed ,, *yen?* Dat spreekt me erg aan."

Dit jaar begint ze zelf met een biografie, van Cissy van Marxveldt, schrijfster van populaire meisjesboeken. onder andere de Joop ter Heul-serie „Het lijkt me heerlijk me in het leven van een ander te verdiepen, om te achterhalen waarom ze iets gedaan heeft, of iets juist niet, dat je zo'n leven gaat begrijpen en een deel van jou wordt, dat je uren en uren een archief ingaat. geweldig."

Hans Renders heeft de laatste weken ondervonden dat een biografie aanleiding kan zijn tot een publieke discussie. Zijn boek motiveerde een oud-verzetsman het verhaal naar buiten te brengen dat Jan Campert in het kamp Neuengamme niet van uitputting zou zijn gestorven, maar om het leven zou zijn gebracht door Nederlandse medegevangenen die vonden dat hij to veel in het gevlij bij de Duitse bewakers probeerde te komen.

J.A.A. van Doom schreef in *HP/De Tijd* dat Renders' bock 'even boeiend als verontrustend' is omdat het 'actueel maakt' wat nog meer aan het oog van onderzoekers wordt onttrokken. Renders: „Die hele commotie over Jan Cantpert toont in elk geval aan dat biografisch onderzoek altijd historisch onderzoek is. Je moet te allen tijde kunnen verantwoorden waar je wat gevonden hebt." Volgens hem heeft hij aan die voorwaarde voldaan.

De biograaf denkt niet dat de onthulling het leven van Campert tot zijn gevangenneming in een ander daglicht stelt: „Dat zijn verzetsverleden niet brandschoon was, heb ik uitgebreid in mijn boek vermeld. Overigens, wat er voor de poorten van Neuengamme is gebeurd, is voor mij principeel iets anders dan wat er na die poort is gebeurd. Want daar in het kamp golden andere regels, daar was men bezig te overleven. En ik heb nog nooit gehoord dat de wijze waarop iemand aan z'n einde komt, verdisconteerd moet worden in de daden die eraan voorafgingen."

Biografie Verzetsdichter Jan Campert (1902-1943)

De onrust die mij drijft

Jan Campert, de auteur van het beroemde 'Lied der Achttien Dooden', was een geslaagde rokkenjager en een mislukte levenskunstenaar. Zijn biograaf Hans Renders gaat pijnlijke kwesties niet uit de weg. **Door Maarten Asscher**

WIE WEET SLAAG IK IN DE DOOD
BIOGRAFIE VAN JAN CAMPERT
DOOR HANS RENDERS
DE BEZIGE BIJ, 479 P., € 27,50

Wie was Jan Campert? De kans is groot dat een gemiddelde lezer op die vraag ongeveer de volgende antwoorden zou geven: 'Jan Campert was een Nederlandse schrijver uit de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw die om zijn rol in het verzet tijdens WOII door de Duitsers is geëxecuteerd en die vanuit zijn dodencel het beroemd geworden gedicht "De Achttien Dooden" schreef. Hij was bovendien de vader van Remco Campert.'
Van deze antwoorden valt alleen het laatste goed te rekenen, al heeft de zachtmoedige Vijftiger zijn vader ternauwernood gekend. Zijn ouders gingen uit elkaar toen hij drie jaar oud was en tot aan zijn vaders noodlottige arrestatie tien jaar later had hij slechts spaarzaam contact met hem. Over dat gemis heeft Remco Campert overigens, zowel in gedichten als in autobiografisch proza, onsentimenteel en daardoor schrijnend mooi geschreven.
Met het eerste deel van het gegeven antwoord zit het ingewikkelder. Jan Campert was inderdaad de auteur van 'Het lied der achttien dooden', de zesenvijftigregelige ballade die na zijn publicatie in 1943 tot het volkslied van het Nederlandse verzet tegen de Duitse bezetting uitgroeide. Niet omdat het zijn beste gedicht is, trouwens, maar omdat het halverwege de oorlog met zijn combinatie van fatalisme en standvastige heroïek precies het juiste gedicht op het juiste moment was:

Een cel is maar twee meter lang
en nauw twee meter breed,
wat kleiner nog is het stuk grond,
dat ik nu nog niet weet,
maar waar ik naamloos rusten zal,
mijn makkers bovendien,
wij waren achttien in getal,
geen zal den avond zien.

In zijn sombere ritme en zijn situering in het gevang doet het gedicht onmiskenbaar denken aan die andere beroemde gevangenisballade, Oscar Wildes *Ballad of Reading Gaol*, die zijn auteur – zij het voor een heel andere zaak – ook de status van martelaar bezorgde.
Maar Jan Campert (zomin als Wilde) schreef zijn 'Achttien Dooden' helemaal niet vanuit de gevangenis, hij stierf evenmin voor een Duits vuurpeloton en te zeggen dat hij 'een rol in het verzet speelde' zou minder dan de halve waarheid zijn. De gangbare reputatie van Jan Campert is ook onvolledig, want hij heeft nog veel meer levens geleefd: dat van journalist, literair criticus, columnist, (mede-)auteur van novellen, detectives en verhalen, romanschrijver, vertaler en bovenal dat van mislukte levenskunstenaar en geslaagde rokkenjager, die twee huwelijken nodig had om voorgoed vrijgezel te worden.
Kortom, Jan Campert lijkt het ideale onderwerp voor een biografie, zowel om de misverstanden over deze literaire oorlogslegende die verdienen te worden rechtgezet als met het oog op zijn diverse (bij-)rollen in het Nederlandse literair-journalistieke antebellum.
Die biografie is er nu, van de hand van Hans Renders, die eerder het leven van Jan Hanlo voor zijn rekening nam en verder onder meer studies publiceerde over de literaire tijdschriften *Barbarber* en *De Schone Zakdoek*. Zijn Campert-biografie, waarvan de titel *Wie weet slaag ik in de dood* is ontleend aan een versregel van de dichter, verschijnt mede ter gelegenheid van het zestigjarig jubileum van De Bezige Bij. Die uitgeverij vond immers zijn oorsprong in de publicatie als rijmprent van Camperts 'Lied der Achttien Dooden' en dat maakt de verschijning van dit boek tot een in meerdere opzichten passend eerbetoon.
Maar ook al is het dan passend, een boek over de man achter de *founding myth* van De Bezige Bij, het is niet

Jan Campert had twee huwelijken nodig om voorgoed vrijgezel te worden

voor niets dat het niet eerder tot zo'n grondige biografie is gekomen. Uit het boek van Renders komen daarvoor tenminste twee redenen naar voren.
In de eerste plaats de ongrijpbaarheid van Jan Campert zelf. Hij was vele figuren tegelijkertijd, zowel in zijn werk als in zijn persoonlijk leven. Die diverse levens (liefdes, werkzaamheden, vriendenkringen) grijpen bijna onontwarbaar in elkaar of vertonen ten opzichte van elkaar juist grote feitelijke lacunes. In de tweede plaats valt Campert soms simpelweg niet te traceren. Dat was ook tijdens zijn leven al het geval. Dan dachten zijn Amsterdamse vrienden dat hij in Den Haag zat, terwijl zijn Haagse literaire collega's meenden dat hij in Amsterdam was. In werkelijkheid zat hij dan in het Zeeuwse dorp van zijn jeugd Westkapelle in een pension aan een novelle te werken of was hij naar Brussel gevlucht om aan een trouwbelofte te ontkomen.

Bij zijn arbeid aan deze 479 pagina's tellende biografie (waarvan 109 bladzijden verantwoording en register), moet Renders dikwijls vertwijfeld naar zijn radar hebben zitten turen, omdat zijn onderwerp er weer eens vandoor was. De oplossing die de biograaf voor dit probleem heeft gehanteerd, is dat hij ons een vrij gedetailleerde kaart presenteert van het literair-maatschappelijke gebied waarin zijn onderwerp zich heeft opgehouden. Geboren als dokterszoon in Spijkenisse op 15 augustus 1902 bracht Jan Campert zijn jeugd door in Westkapelle op het (later meermalen door hem verheerlijkte) Walcheren, waarna hij (zonder diploma te behalen) de hbs in Middelburg bezocht. Vervolgens verhuisde hij naar Amsterdam, waar hij enkele jaren als kantoorbediende bij de Twentsche Bank werkte en als dagbladschrijver aan de bak probeerde te komen. Vanaf begin jaren twintig stortte hij zich steeds dieper in de literair-journalistieke milieus van de hoofdstad en van Den Haag.
Die milieus brengt Renders scherp en gedetailleerd in beeld, niet alleen in termen van ideologische karakteristieken en onderscheiden stromingen, maar ook in de vaak moeilijk te ontwarren details van hele en halve vriendschappen, wisselingen van reputaties, het auteurschap van ongesigneerde tijdschrift- of krantenbij-

Tekening van Wybo Meyer uit besproken boek

WYBO
MEYER
1924

dragen of de vraag wie precies wanneer bij welke bijeenkomst in wiens gezelschap aanwezig was.
Zo ontstaan in het boek uit die mentaliteitsplattegrond geleidelijk een aantal groepsportretten, waarop de lezer een steeds scherper beeld krijgt van Jan Remco Theodoor Campert. En hoe scherper dat beeld wordt in de handen van Renders, des te intrigerender wordt het onderwerp: als schrijver, als dichter, als echtgenoot, als minnaar, als schipperaar, als scharrelaar.

Jan Campert was een geboren freelancer, ook in zijn persoonlijk leven. Zoals hij in bijna permanente afwisseling voor tientallen dagbladen, tijdschriften, krantjes en clubjes zijn dagelijkse literaire en journalistieke kostje bij elkaar zocht, zo freelancete hij ook in zijn persoonlijk leven. Het meest trouw was hij nog in zijn vriendschappen, maar in de liefde was hij, die zijn vader op zijn negentiende verloor en als provinciaalse jongen overweldigd werd door het grootsteedse Amsterdam, een onophoudelijke zwerver.
Met het talent van een detective is Renders erin geslaagd de namen van een paar dozijn van Camperts innige en minder innige vriendinnen te achterhalen, bij wijze van spreken tot in het bejaardentehuis. De bindingsangst en de verdooldheid die spreken uit deze onoverzichtelijke 'catalogo delle donne' waren voor Campert zelf een al te bekend gegeven. In een novelle uit 1941 met de voor zijn leven programmatische titel *Slordig beheer* en in de sublieme bundel *Sonnetten voor Cynara* uit 1942 heeft hij respectievelijk in prozavorm en in poëzie die autobiografische spiegel indringend onder ogen gezien.
Daarnaast is die sonnettenbundel uit het jaar van zijn arrestatie, even afgezien van de postuum verschenen 'Achttien Dooden', ook de plek waar zijn politiek engagement als dichter zijn meest gedurfde en geslaagde expressie vond. Het sonnet dat begint met de regel 'Rebel, mijn hart, gekerkerd en geknecht' en dat even later oproept 'laat dus niet af maar vecht en echt en vecht' werd door uitgever A.A.M. Stols uit angst voor maatregelen van de bezetters zelfs buiten de bundel gehouden. Niettemin kreeg het gedicht grote bekendheid.
Nu is het één ding om in woorden tot verzet op te roepen. Dat heeft Jan Campert zo treffend gedaan dat sommige van zijn versregels een welhaast mythische proportie hebben gekregen. Maar het is een heel andere vraag hoe de schrijver Jan Campert als persoon vanaf zeg 1938 en zeker na 10 mei 1940 zijn houding ten opzichte van het nationaal-socialisme in de praktijk bracht.
Het is hier dat Hans Renders als biograaf mijns inziens zijn grootste kwaliteiten aan de dag legt, namelijk door mede met behulp van nieuwe onderzoeksresultaten voor het eerst alle historische, biografische en morele kaarten op tafel te leggen. De Jan Campert die aldus na lezing van deze biografie resteert, is heel veel complexer dan de verzetsheilige die sommigen van hem hebben gemaakt of de halve collaborateur die hij in de ogen van anderen is geweest.
Vanuit de goede kant gezien, liet hij zich geregeld met de verkeerde mensen in. Hij publiceerde in tijdschriften die niet of niet helemaal of niet meer helemaal zuiver op de graat waren. Hij werkte als vertaler voor uitgevers zoals A. Meijer Schwenke, die op zijn best een dubbelrol tussen goed en fout speelde. Maar ja, een 'literaire dagbladschrijver' zonder vast dienstverband heeft zoals ieder mens geld nodig om in zijn levensonderhoud te voorzien. En Jan Campert had altijd, altijd geldgebrek.
Vanaf de foute kant gezien is er geen twijfel over dat Jan Campert 'als vaderlander' deugde, getuige de expliciete stellingname in zijn publicaties en getuige ook de dingen die hij weigerde te doen c.q. waar hij zich uit terugtrok op het moment dat zijn geweten hem dat moet hebben ingegeven.
'Hoe goed of fout was Jan Campert?' Dat is een vraag die sinds de dood van de schrijver – hij stierf van uitputting op 12 januari 1943 in het concentratiekamp Neuengamme bij Hamburg – veelvuldig is gesteld, maar bij voorbaat heimelijk, bij wijze van achterklap. Het is een kwestie die culmineert in de episode waarmee Renders' biografie onvermijdelijk opent en sluit: de arrestatie door de Duitsers van Campert ter hoogte van de Belgische grens, terwijl hij samen met een vriend tegen betaling een Nederlandse jood uit Nederland hielp ontsnappen.

'Hoe goed of fout was Jan Campert?'

Zo ongeveer alles wat Renders over deze episode dankzij zijn research naar boven brengt, is nieuw (inclusief de naam van de jood, een eenentwintigjarige Haagse rechtenstudent genaamd Frans van Raalte, die na de arrestatie zelfmoord pleegde door een cyaankalitablet door te bijten). Het is een bijna sensationele ervaring om deze tot dusver zo troebele feiten en omstandigheden nu zo helder en gedocumenteerd op een rij te zien. Tegelijk weet Renders de onderliggende, meer principiële vraag ook intact te houden. Het feit dat Campert en zijn vriend Martien Nijkamp zich fors lieten betalen voor hun hulp aan Van Raalte, wil niet zeggen dat hun humanitaire bedoelingen niet zuiver waren. En niets bewijst dat zij wisten of hadden moeten weten dat degenen die zij op deze wijze uit Nederland hielpen ontsnappen – Van Raalte was de derde op rij – aan de andere kant van de grens recht in de armen de Duitse Sicherheitsdienst liepen.
Renders noemt Jan Campert ergens 'de Anne Frank onder de verzetsdichters'. Dat is een kwalificatie waar ik om verschillende redenen nooit op gekomen zou zijn. Al gebruikt hij die vergelijking geloof ik louter met het oog op de iconische status van haar figuur, toch ligt een andere naam meer voor de hand. Dat is de naam van Henri Osewoudt, de hoofdpersoon van Willem Frederik Hermans' roman *De donkere kamer van Damocles*. Osewoudt is de fictioneel-literaire belichaming geworden van de onmogelijkheid om goed en fout in de bezettingsjaren deugdelijk te omschrijven, laat staan ze uit elkaar te houden.
Maar ook die vergelijking gaat mank. Zoals Anne Frank een te schuldeloze referentie is, zo is Henri Osewoudt een te opportunistische dubbelganger voor Jan Campert. Terecht kiest Hans Renders er aan het slot van zijn biografie dan ook voor om Campert wel onvoldoende voorbereiding in de schoenen te schuiven en een tijdens de bezetting 'wat dubbelzinnig leven', maar om de overige speculaties en geruchten af te doen als ongefundeerde aantijgingen.
De Haagse chroniqueur Rico Bulthuis heeft beschreven hoe Slauerhoff en Jan Campert eens bij het verlaten van hun Haagse café bij wijze van aangeschoten experiment hun jas, das en huissleutels met elkaar ruilden om vervolgens elkaars leven te gaan exploreren. Even later keerden ze toch maar weer beiden naar het café terug teneinde de ruil weer ongedaan te maken, maar het blijft een emblematische anekdote. Niet minder dan Slauerhoff was ook Jan Campert een dichter/zwerver, die zijn weg zocht tussen geborgenheid en ontheemding. Of zoals het in een van zijn sonnetten voor Cynara heet: 'De rust die ik begeer, de onrust die mij drijft / ebbe en vloed die harts verval bepalen.' Hans Renders heeft het verhaal van dit rusteloze leven knap gereconstrueerd, in al zijn ongrijpbaarheid.

Hans Andreus

J.C. Bloem

Jan Campert

Domela Nieuwenhuis

Sigmund Freud

G.J. van Heuven Goedhart

Loe de Jong

Willem Schermerhorn

Postadres: **Biografie Instituut**
Rijksuniversiteit Groningen
Postbus 716
9700 AS Groningen

Bezoekadres: **Faculteit der Letteren**
Oude Kijk in 't Jatstraat 26
Bouwdeel 13-15, kamers 377- 379.
9712 EK Groningen

Telefoon **050-3635816 / 06-53216666**
E-mail **Biografie.Instituut@rug.nl**
Website **www.rug.nl/biografieinstituut**